

Ks. TOMASZ BŁASZCZYK*

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNO-NAUKOWA W ŚRODOWISKU WROCŁAWSKIM KS. PROF. ZW. DRA HAB. JÓZEFA MANDZIUKA

Każdy jubileusz, a zwłaszcza obchody kolejnej rocznicy urodzin, to szczególna okazja do wyrażenia wdzięczności, która będąc cnotą jest także wyrazem kultury osobistej. Wdzięczność to także zwyczaj uniwersytecki, który podejmuje uczelnia, by podkreślić zasługi zasłużonych postaci, tak dla kultury, jak i nauki.

W powojennych dziejach archidiecezji wrocławskiej naukowe środowisko Ostrowia Tumskiego może poszczycić się wieloma znakomitymi nazwiskami, które wytworzyły klimat naukowy i wywarły piętno na akademickim życiu Wrocławia. Trzeba mieć świadomość, że powojenna działalność naukowa wrocławskiego środowiska akademickiego została uszczuplona przez wykluczenie Wydziału Teologicznego z ram Uniwersytetu Wrocławskiego, co wcale nie zachwiało strukturami kościelnymi i nie osłabiło działalności oświatowej prowadzonej przez Kościół katolicki na Śląsku. Wręcz przeciwnie środowisko naukowe, mając w swym gronie wybitnych uczonych tej miary, co ks. Józef Umiński, Tadeusz Silnicki czy ks. Wincenty Urban – wzmiankując tu jedynie historyków Kościoła – prowadziło aktywną działalność dydaktyczno-naukową najpierw w Wyższym Seminarium Duchownym, a następnie na powołanym w 1968 r. przez Kongregację ds. Seminariów Duchownych i Uniwersytetów Papieskim Wydziale Teologicznym, który traktowano i uznano za kontynuatora Wydziału Teologii działającego od 1702 r. w strukturach uniwersyteckich¹.

* Ks. dr hab. Tomasz Błaszczuk – Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu.

¹ J. SWASTEK, *Wznowienie działalności Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, w: *50 lat Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, red. I. Dec, K. Matwijowski, Wrocław 1997, s. 23; J. PATER, *Starania o reaktywowanie Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Wrocławskim po drugiej wojnie światowej*, w: *300 lat Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Zarys historii i pracownicy naukowci PWT we Wrocławiu*, red. I. Dec, Wrocław 2002, s. 74; T. BŁASZCZYK, *Die Organisation des katholisch-wissenschaftlichen Zentrum nach dem II Weltkrieg in Wrocław*, w: *Obnova činnosti košického kňazského seminára, zborník z vedeckej konferencie zo 6. októbra 2009*, Košice 2009, s. 64.

Praca dydaktyczno-naukowa wspomnianych historyków, zwłaszcza bpa Wincentego Urbana, pozwoliła na zaistnienie w świecie nauki wybitnych specjalistów w dziedzinie historii Kościoła, uczonych tej miary, co księża: Józef Swastek, Józef Mandziuk i Józef Pater. Ich praca naukowa i dydaktyczna, osiągnięcia i wyniki prowadzonych badań dają podstawę do refleksji nad ich dotychczasowym życiem naukowym i pozwalają na ocenę ich dorobku naukowego.

70. rocznica urodzin ks. prof. dr. hab. Józefa Mandziuka daje okazję, by zatrzymać się na jednym tylko, tak bogatym, odcinku pracy naukowo-dydaktycznej w środowisku wrocławskim, które stało u początku Jego drogi naukowej.

1. Od młodzieńczych marzeń do święceń kapłańskich

Ksiądz prof. Józef Mandziuk przyszedł na świat 10 sierpnia 1941 r. w Jankówce, w powiecie tłumaczowskim (województwo stanisławowskie) jako syn Michała i Karoliny z domu Jaśkiewicz².

Trudny czas trwającej wówczas drugiej wojny światowej nie ominął rodziny Mandziuków. Jego ojciec, będąc żołnierzem II Armii Wojska Polskiego, zginął na froncie pod Wadowicami 25 stycznia 1945 r., gdzie spoczywa na miejscowym cmentarzu wojskowym³. Zawirowania wojenne jeszcze bardziej przybrały na sile w wyniku fali migracji, którą spowodowały ustalenia układu teherańskiego i jałtańskiego, a potwierdzone zostały w Poczdamie⁴.

W wyniku repatriacji Karolina Mandziuk z dwójką dzieci: Józefem i Janiną, w czerwcu 1945 r. przybyła na ziemię zachodnie i osiedliła się w Rzeszota-

² J. MANDZIUK, *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945–1992*, Warszawa 1997, s. 205.

³ W. KRET, *Życie i działalność duszpastersko-naukowo-dydaktyczna ks. prof. dra hab. Józefa Mandziuka*, w: *Nauczycielowi – Uczniowie. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Mandziukowi z okazji 70. rocznicy urodzin*, red. W. Kret, Z. Palka, K. Szopar Rzeszów 2011, s. 21.

⁴ Na przełomie listopada i grudnia 1943 r. podczas konferencji teherańskiej zajmowano się sprawami Polski i przyjęto, że przyszłe granice Polski wytyczać będzie linia Curzona na wschodzie oraz linia Odry i Nysy na zachodzie. Natomiast konferencja w Jaltcie, która obradowała w lutym 1945 r. dotyczyła oprócz przyszłego polskiego rządu także linii granic Polski. Potwierdzona została granica wschodnia, mająca się opierać na linii Curzona z odchyleniami 5 do 8 km na korzyść Polski, oraz korzystnie zaopiniowano przyrost terytorialny na północy i zachodzie. Ponadto zapadła decyzja odroczenia ostatecznego ustalenia zachodniej granicy do czasu konferencji pokojowej. W Poczdamie (16 lipca – 2 sierpnia 1945 r.) ostatecznie została zaakceptowana zachodnia granica Polski, opierająca się na linii Odry i Nysy Łużyckiej. Por. *Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów*, red. L. Gelberg, t. 3. Warszawa 1960, s. 117; J. RADOMSKI, *Jaltańska Konferencja*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 743; L. PASTUSIAK, *Roosevelt a sprawa polska 1939–1945*, Warszawa 1981, s. 162, 278.

rach koło Legnicy na Dolnym Śląsku⁵. To w tej miejscowości Józef ukończył szkołę podstawową i zetknął się z o. Cyprianem Kozłowskim, który wzbudził w nim powołanie do stanu kapłańskiego i ukierunkował do pracy duszpasterskiej, stając się także mecenasem jego działalności naukowej. Józef nie skrywał przed nauczycielami swoich aspiracji do kapłaństwa; jeden z nich w szkole średniej odwołał go od tego zamiaru, pragnąc skierować na inny rodzaj studiów⁶. W czerwcu 1959 r. Józef ukończył I Liceum Ogólnokształcące im. Henryka Pobożnego w Legnicy, otrzymując świadectwo dojrzałości, i 25 września 1959 r. rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławiu⁷.

Seminarium wrocławskie, które po drugiej wojnie światowej uroczystą inauguracją 8 października 1947 r. rozpoczęło swoją działalność, nie było uznawane przez państwo jako ośrodek akademicki⁸. Dopiero reforma nauk filozoficzno-teologicznych i w miarę stabilna kadra naukowa sprawiła, że watykańska Kongregacja ds. Seminariów i Uniwersytetów uznała w 1964 r. studia seminaryjne za podstawę utworzenia we Wrocławiu Akademickiego Studium Teologicznego. Następnie watykańska Kongregacja dekretem z 22 lutego 1968 r. ukonstytuowała Fakultet Teologiczny na bazie studiów filozoficzno-teologicznych Wyższego Seminarium Duchownego. Tym samym uznała nowo powstały Fakultet Teologiczny za kontynuatora Wydziału Teologicznego, który do 1945 r. istniał na Uniwersytecie Wrocławskim (*celebrimae Universitas Wratislaviensis*)⁹.

Seminarzysta J. Mandziuk, przygotowując się do pracy duszpasterskiej, mógł jedynie korzystać z wiedzy wykładowców, którzy posiadali potężny potencjał intelektualny i uwrażliwiali swoich słuchaczy na piękno nauki, do której zachęcali swoich studentów przez podejmowanie specjalistycznych studiów. W okresie studiów seminaryjnych J. Mandziuka do wybitnego grona wykładowców należeli: ks. Wincenty Urban, późniejszy biskup sufragan i uczeń ks. Józefa Umińskiego, wybitny historyk Kościoła¹⁰; ks. Feliks Koszka, ceniony wykładowca prawa kanonicznego¹¹; ks. Jan Puzio, wykładowca kosmologii i teodycei, oraz ks. Wiesław Gawlik, który prowadził wykłady z historii filozofii – dwaj wrocławscy filozofowie, których warsztat naukowy

⁵ Z. MIKOŁAJCZYK, *Kalendarium życia i działalności ks. prof. dra hab. Józefa Mandziuka*, mps, s. 1.

⁶ J. MANDZIUK, *Ksiądz kanonik Zygmunt Kozłowski (1916–1998) duszpasterz dolnośląski*, Warszawa 1999, s. 30–31.

⁷ T. BŁASZCZYK, *Die Organisation des katholisch-wissenschaftlichen...*, dz. cyt., s.

⁸ J. SWASTEK, *Wznowienie działalności...*, dz. cyt., s. 23.

⁹ J. KRUCINA, *Formacja teologiczna alumnów*, dz. cyt., s. 56.

¹⁰ J. PATER, *Życie i działalność ks. Biskupa prof. Wincentego Urbana (1911–1983)*, w: *Misericordia et Veritas. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Biskupa Wincentego Urbana*, red. J. Mandziuk, J. Pater, Wrocław 1986, s. 22; J. MANDZIUK, *Słownik księży pisarzy...*, dz. cyt., s. 335.

¹¹ J. MANDZIUK, *Słownik księży pisarzy...*, dz. cyt., s. 145.

oszlifowany został na zagranicznych uczelniach. Wśród teologów osobowością naukową był ks. Stanisław Witek, który we Wrocławiu prowadził zajęcia z teologii moralnej, by wkrótce zostać wykładowcą Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Jego następcą, ks. Józef Marek, późniejszy sufragan wrocławski, doktoryzował się z prawa kanonicznego¹². Wybitnym liturgistą był ks. Andrzej Wronka, późniejszy sufragan wrocławski, który wyznaczył liturgii szczególne miejsce w odnowie życia katolickiego w Polsce¹³. Teologię dogmatyczną wykladał ks. Stanisław Mierzwa, a apologetykę ks. Eugeniusz Tomaszewski, który od 1960 r. prowadził także wykłady z historii religii¹⁴. Egzegezę Pisma Świętego wykladało wówczas dwóch biblistów: ks. Zbigniew Kaznowski należący do elity polskich biblistów i prowadzący wykłady ze Starego Testamentu oraz Jan Drozd SDS, który będąc znakomitym dydaktykiem wykladał egzegezę Nowego Testamentu. Wykładowcą socjologii był ks. Wilhelm Dorożyński, a łaciny Marian Wiertelak SDB. W arkanie sztuki homiletycznej wprowadzał studentów wybitny kaznodzieja wrocławski ks. Julian Michalec. Ponadto śpiewu uczył ks. Franciszek Wolczański, a języka polskiego – sługa Boży ks. Aleksander Zienkiewicz.

Ci wybitni wykładowcy wyrabiali w studentach zamiłowanie tak do nauki, jak i do życia kapłańskiego. Szczególne znaczenie w życiu J. Mandziuka miała postać nestora wrocławskich historyków, ks. Wincentego Urbana. Późniejszy sufragan wrocławski potrafił rozmiłować w przeszłych dziejach swoich studentów, przydzielając im także tematykę zainteresowań historycznych. J. Mandziukowi wyznaczył tematykę związaną z bibliotekoznawstwem, a zwłaszcza z księgozbiorami duchowieństwa¹⁵. Uczestnicząc w seminarium naukowym, prowadzonym przez ks. dra W. Urbana w pomieszczeniach biblioteki kapitulnej, miał możliwość zapoznania się z bogactwem źródłowym, które w czasach powojennych czekało na swoje opracowania. Mimo że Wyższe Seminarium Duchowne nie posiadało prawa nadawania tytułów naukowych, to nie kryjąc ambicji akademickich zobowiązywało kleryków do pisania prac absolutoryjnych¹⁶. Na seminarium historycznym u ks. W. Urbana również J. Mandziuk napisał pracę absolutoryjną *Życie o. Kaspra Drużbickiego*.

Formacja intelektualno-duchowa, jaką otrzymał w seminarium, przygotowała go do przyjęcia święceń niższych oraz diakonatu, który otrzymał 28 czerwca 1964 r. w kościele pw. Trójcy Świętej w Lubaniu z rąk bpa Pawła Latuska,

¹² J. M ANDZIUK, *Słownik księży pisarzy...*, dz. cyt., s. 218.

¹³ J. KOPIEC, *Wronka Andrzej*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 472.

¹⁴ J. MANDZIUK, *Tomaszewski Eugeniusz*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 7, Warszawa 1983, s. 324–325.

¹⁵ K. MATWIJOWSKI, *Badania historyczne we wrocławskim seminarium, w: 50 lat Wyższego Seminarium Duchownego*, s. 66.

¹⁶ J. KRUCINA, *Formacja teologiczna alumnów*, dz. cyt., s. 54.

a następnie święceń kapłańskich, których udzielił mu 27 czerwca 1965 r. w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Legnicy bp Wincenty Urban¹⁷.

2. Duszpasterz, student i archiwariusz

Pierwszą placówką duszpasterską, w której pracował neoprezbiter J. Mandziuk, była parafia pw. św. Jadwigi we Wrocławiu-Leśnicy. Pracę w tej parafii podjął 1 sierpnia 1965 r. To w tej parafii, gdzie proboszczem był ks. prałat Antoni Reczuch, spotkał się rok później na wikariacie z uczniem ks. bpa W. Urbana, ks. Józefem Swastkiem, który po uzyskaniu magisterium na Katolickim Uniwersytecie w Lublinie, a przed podjęciem na tej uczelni studiów doktoranckich został skierowany na okres jednego roku do pracy duszpasterskiej¹⁸. Po latach ks. Swastek na mocy dekretu z 29 września 1994 r. wydanego przez arcybiskupa metropolitę wrocławskiego kard. Henryka Gulbinowicza został członkiem Komisji Biegłych Historyków, opracowując *Relację Komisji biegłych historyków w sprawie Sługi Bożego Ks. Roberta Spiskego*¹⁹, rodowitego leśniczanina, która została przesłana do watykańskiej Kongregacji ds. Kanonizacyjnych. Dzięki swoim licznym pracom poświęconym ks. Robertowi Spiskemu przyczynił się do wydobycia na światło dzienne tej znaczącej XIX-wiecznej postaci Kościoła wrocławskiego i założyciela Zgromadzenia Sióstr Świętej Jadwigi²⁰.

¹⁷ Z. MIKOŁAJCZYK, *Kalendarium życia...*, dz. cyt., s. 1.

¹⁸ I. DEC, *Curriculum vitae ks. Józefa Swastka*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 4 (1996) nr 2, s. 7; J. PATER, *Życie i działalność naukowo-dydaktyczna ks. prof. dr. hab. Józefa Swastka*, w: *Ope et consilio. Księga Pamiątkowa dedykowana ks. prof. Józefowi Swastkowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Pater. Wrocław 2007, s. 20.

¹⁹ Wrocław, 3 maja 2000 r. Obok ks. prof. dra hab. Józefa Swastka, kierownika katedry historii Kościoła na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu członkami Komisji Biegłych Historyków byli: ks. prof. dr hab. Kazimierz Doła, protonotariusz apostolski i kierownik katedry historii Kościoła i patrologii na Uniwersytecie Opolskim, oraz ks. doc. dr hab. Antoni Kielbasa SDS, kierownik katedry historii Kościoła w średniowieczu na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu.

²⁰ J. SWASTEK, *Ksiądz Robert Spiske – założyciel Sióstr Jadwiżanek (1821–1888)*, „Homo Dei” 51 (1982) nr 1, s. 65–68; tenże, *Spiske Józef Antoni Robert*, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 392–395; tenże, *Sługa Boży ksiądz prałat Robert Spiske – założyciel Zgromadzenia Sióstr św. Jadwigi*, „Dolny Śląsk” 4 (1997), s. 108–116; tenże, *Ks. Robert Spiske – jego droga do założenia Zgromadzenia Sióstr św. Jadwigi*, w: *Usłyszał głos Pana*, red. R. Maryński, W. Kucharska, Wrocław 1998, s. 33–42; tenże, *Opinia o świętości życia (fama sanctitatis) założyciela Sióstr św. Jadwigi – Sługi Bożego ks. prałata Roberta Spiskego (1821–1888)*, w: *Służcie Panu z weselem*, red. I. Dec, t. 1, Wrocław 2000, s. 215–229; tenże, *Ksiądz Robert Spiske i założone przez niego Zgromadzenie Sióstr Świętej Jadwigi*, w: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole 2000, s. 613–620; tenże, *Ksiądz Robert Spiske i założone przez niego Zgromadzenie Sióstr Świętej Jadwigi*, w: *Kościół w Polsce. Dziejże i kultura*, red. J. Walkusz, t. 1, Lublin 2002, s. 91–105.

Nie bez znaczenia wydaje się być kontakt późniejszych dwóch wielkich historyków Kościoła, którzy współpracowali ze sobą nie tylko duszpastersko we wrocławskiej parafii, ale i naukowo, wnosząc wielki wkład w poznanie dziejów Kościoła na Śląsku.

Po roku pracy na wikariacie leśnickim bp Paweł Latusek zaproponował ks. Mandziukowi studia specjalistyczne z zakresu teologii pastoralnej na KUL-u. Ze względu na wielomiesięczny pobyt matki we wrocławskim szpitalu ks. Józef propozycji nie przyjął, prosząc o możliwość podjęcia studiów zaocznych z zakresu historii Kościoła. Władze duchowne, uwzględniając tę prośbę, zezwoliły ks. Mandziukowi na rozpoczęcie studiów na KUL-u na tzw. „teologii B”, gdzie kontynuował rozpoczęte we Wrocławiu u bpa W. Urbana studia z zakresu historii Kościoła na seminarium naukowym prowadzonym przez ks. Bolesława Kumora. Zwieńczeniem studiów zaocznych było uzyskanie 8 grudnia 1966 r. magisterium z teologii w zakresie historii Kościoła na podstawie pracy *Doskonałość chrześcijańska według nauki Kaspra Drużbickiego*. Po uzyskanym magisterium czynił starania o urlop naukowy celem dalszego kontynuowania specjalistycznych studiów na KUL-u. Ówczesny ordynariusz wrocławski abp Bolesław Kominek odmówił mu udzielenia urlopu naukowego, argumentując swoją decyzję brakiem księży w duszpasterstwie. Wówczas pomocny okazał się bp W. Urban, który zaproponował swojemu uczniowi możliwość dalszych studiów, również zaocznych, tym razem na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. W tym przypadku dalsze studia na KUL-u okazały się niemożliwe ze względu na brak możliwości realizowania studiów doktoranckich zaocznie, gdyż miały one charakter studiów stacjonarnych. Równocześnie bp W. Urban celem ułatwienia ks. Mandziukowi dalszego studiowania zaproponował zmianę parafii, w której proboszcz miałby życzliwy stosunek do nauki. Zdaniem ks. Mandziuka taki warunek spełniał jedynie proboszcz parafii Niepokalanego Poczęcia w Złotym Stoku, ks. kanonik Zygmunt Kozłowski²¹. To pod jego namową gotów był zmienić kierunek studiów z historii na prawo i w tym celu zgłosił się do Joachima Bara OFMConv, ówczesnego kanonisty ATK w Warszawie. Uczony franciszkański odmówił realizacji tego planu, gdyż uważał, że nie jest możliwe połączenie duszpasterstwa ze studiami prawniczymi. Wówczas mając list polecający bpa Urbana, udał się do prof. Hieronima Eugeniusza Wyczawskiego OFMObs, znakomitego historyka Kościoła²², z prośbą o przyjęcie na ATK celem kontynuacji studiów z zakresu historii Kościoła. Przyszły promotor ks. Mandziuka zdecydował o jego przyjęciu na IV rok studiów z cotygodniowymi dojazdami na zajęcia. Tak rozpoczął się okres studiów stacjonarnych na ATK w Warszawie²³.

²¹ J. MANDZIUK, *Ksiądz kanonik Zygmunt Kozłowski...*, dz. cyt., s. 53.

²² Zob. J. MANDZIUK, *Życie i działalność Ks. Prof. Dra hab. Hieronima Eugeniusza Wyczawskiego OFMObs (1918–1993)*, „Studia Theologica Varsaviensia” 31 (1993) nr 1, s. 7–17.

²³ J. MANDZIUK, *Ksiądz kanonik Zygmunt Kozłowski...*, dz. cyt., s. 53.

Po dwóch latach studiów na seminarium naukowym prowadzonym przez o. Wyczawskiego uzyskał magisterium z teologii na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, a następnie w nowym roku akademickim 1969/1970 rozpoczął studia doktoranckie. Łącząc pracę duszpasterską ze studiami, poświęcił się równocześnie pisaniu artykułów naukowych. Pierwszy z nich – *Dzieła z zakresu patrystyki w bibliotece przy kościele św. Jakuba w Nysie* – ukazał się w pracy zbiorowej pod redakcją Adama Kubisia *Teologia a antropologia. Kongres Teologów Polskich* (Kraków 1971, s. 333–335). Artykuł ten powstał w oparciu o referat wygłoszony podczas Kongresu Teologów Polskich, który odbył się w dniach 21–23 września 1971 r. w Lublinie.

Złotostocka praca duszpasterska nie przeszkodziła ks. Mandziukowi w przygotowywaniu dysertacji doktorskiej *Dzieje biblioteki parafialnej w Nysie*, którą pisał pod kierunkiem prof. H.E. Wyczawskiego OFMObs. Publiczna obrona rozprawy doktorskiej odbyła się 2 grudnia 1974 r., a jej recenzentami byli: bp prof. Wincenty Urban oraz ks. prof. Stanisław Librowski.

Po obronie doktoratu ks. Mandziuk wyjechał na roczne studia podoktoranckie do Rzymu, co było możliwe dzięki życzliwości bpa Urbana, ówczesnego wikariusza kapitulnego archidiecezji wrocławskiej, i stypendium episkopatu holenderskiego, które ufundował dzięki protekcji bpa Władysława Rubina²⁴. Po powrocie do kraju otrzymał 1 grudnia 1975 r. nominację na wicedyrektora Archiwum Archidiecezjalnego i Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu, realizując zadania, które wyznaczał mu dyrektor archiwum, bp W. Urban. Ścisłe także współpracował z wicedyrektorem Muzeum Archidiecezjalnego, ks. J. Paterem. Mając do pomocy dwóch współpracowników, bp W. Urban zlecał im pisanie corocznych sprawozdań z działalności obu instytucji, które ukazywały się drukiem najczęściej we *Wrocławskich Wiadomościach Kościelnych*²⁵. Pierwsze takie sprawozdanie autorstwa ks. Mandziuka zostało opublikowane w 1977 r.²⁶ Praca ks. Mandziuka w Archiwum Archidiecezjalnym zaowocowała pierwszym artykułem dotyczącym zbiorów tłoków pieczętnych, opublikowanym w renomowanym czasopiśmie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego²⁷.

Czas pracy w Archiwum przy boku nestora historyków wrocławskich, bpa W. Urbana, zaowocował udziałem w sympozjach naukowych, podczas których głosił referaty z zakresu bibliotekoznawstwa. Ksiądz Mandziuk po raz pierwszy czynnie uczestniczył w Kongresie Teologów Polskich, który odbył się w Krakowie–Mogile w dniach 14–16 września 1976 r. Jego czynne uczestnictwo zaznaczyło się również 5 maja 1977 r. podczas posiedzenia Polskiego Towarzy-

²⁴ Z. MIKOŁAJCZYK, *Kalendarium życia...*, dz. cyt., s. 2.

²⁵ S. WÓJCIK, *Biskup Wincenty Urban. Życie i działalność 1911–1983*, Lublin 2001, s. 172.

²⁶ J. MANDZIUK, *Archiwum, Muzeum Archidiecezjalne i Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu. Sprawozdanie za rok 1976*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 32 (1977) nr 5–6, s. 108–112.

²⁷ J. MANDZIUK, *Zbiór tłoków pieczętnych biskupów wrocławskich w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu*, „Archiwa – Biblioteki i Muzea Kościelne” 33 (1976), s. 225–231.

stwa Teologicznego we Wrocławiu. Wszystkie wygłoszone referaty ukazywały się później drukiem²⁸. Był także współorganizatorem dwóch sympozjów naukowych: z okazji 300-lecia śmierci ks. Jana Schefflera (Wrocław, 15 października 1977 r.) oraz 750-lecia śmierci św. Elżbiety Turyńskiej (Wrocław, 7 stycznia 1980 r.)²⁹. Pełniąc obowiązki wicedyrektora Archiwum miał szeroki dostęp do materiałów archiwalnych, a przeprowadzana kwerenda archiwalna dawała bogaty materiał nie tylko do pracy habilitacyjnej, ale także do monografii historii Śląska.

Obok pracy archiwariusza ks. Mandziukowi przydzielono 1 marca 1978 r. obowiązki sędziego posynodalnego w Sądzie Duchownym I Instancji we Wrocławiu, które pełnił do 1987 r.

3. Praca dydaktyczno-naukowa

W roku akademickim 1976/1977 ks. Mandziuk rozpoczął pracę dydaktyczną na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, prowadząc wykłady zlecone. Cztery lata później 1 grudnia 1980 r. otrzymał nominację na stanowisko adiunkta przy Katedrze Historii Kościoła w Czasach Nowożytnych i Historii Sztuki, której kierownikiem był bp W. Urban. W tym czasie prowadził wykłady dla świeckich ciesząc się wielkim uznaniem. Praca dydaktyczna stanowiła istotną część działalności ks. Mandziuka, który zmierzał do poszerzenia jej zakresu przez prowadzenie seminarium naukowego na wrocławskiej uczelni. Przygotowywany przez swojego Mistrza, bpa Urbana, do samodzielnej pracy naukowo-dydaktycznej rozpoczął pisanie rozprawy habilitacyjnej z zakresu śląskiego bibliotekoznawstwa. W międzyczasie choroba bpa Urbana sprawiła, że zlecał on również swoim współpracownikom prowadzenie w zastępstwie wykładów i seminariów naukowych. Od 4 maja 1983 r. ks. Mandziuk rozpoczął wykłady dla kleryków III roku w Seminarium Duchownym, a w listopadzie zapoczątkował zajęcia na seminarium naukowym z historii Kościoła.

Po śmierci bpa Wincentego Urbana (†13 grudnia 1983 r.) przeprowadzono reorganizację struktur dydaktycznych z zakresu historii Kościoła. Wykłady seminaryjne przejął ks. dr J. Swastek, a ks. J. Mandziuk otrzymał nominację na wykładowcę historii Kościoła dla studentów świeckich Papieskiego Wydziału Teologicznego³⁰. W tym czasie przyśpieszył pisanie pracy habilitacyjnej, a otrzy-

²⁸ J. MANDZIUK, *Biblioteka przy kościele św. Jakuba w Nysie wyrazem kultury duchowieństwa śląskiego*, w: *Teologia nauką o Bogu. IV Kongres Teologów Polskich*, red. A. Kubiś, M. Jaworski, Kraków 1977, s. 338–340; tenże, *Erazmiana w Bibliotece Parafialnej w Nysie*, „Rocznik Biblioteczny” 22 (1978), z. 3–4, s. 407–422.

²⁹ Z. MIKOŁAJCZYK, *Kalendarium życia...*, dz. cyt., s. 3.

³⁰ K. DOLA, *Ks. prof. J. Swastek jako historyk Kościoła*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 4 (1996) nr 2, s. 10.

mawszy zgodę ordynariusza wrocławskiego, abpa Henryka Gulbinowicza, otworzył przewód habilitacyjny na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Pół roku później, 19 marca 1985 r., na podstawie pracy habilitacyjnej *Karol Franciszek Neander biskup sufragan wrocławski (1626–1693) i jego księgozbiór* oraz dorobku naukowego otrzymał tytuł naukowy doktora habilitowanego. Recenzentami jego pracy byli: prof. Kazimiera Maleczyńska z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz o. prof. Hieronim Eugeniusz Wyczawski i ks. doc. dr hab. Franciszek Stopniak, obaj z ATK w Warszawie³¹. Ten fakt sprawił, że władze uczelniane udzieliły ks. Mandziukowi nominacji na docenta Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu i przekazały mu funkcję kierownika Katedry Historii Kościoła w Czasach Nowożytnych.

Jako samodzielny pracownik naukowy przygotowywał grupę studentów świeckich do organizacji i doskonalenia warsztatu naukowego przez pisanie prac magisterskich. Rygory metodologiczne narzucała proponowana przez niego tematyka prac. W tym zakresie nie ograniczał się jedynie do śląskiego bibliotekoznawstwa, ale spektrum tematyczne poszerzał również o biografistykę i monastycyzm. Pojawiały się także tematy z teologii duchowości. Był promotorem wymagającym, przyjaźnie ustosunkowanym do swoich studentów, którym potrafił zaszczerpić pasję do historii jako dziedzictwa chrześcijańskiego. Umiał też zmotywować swoich studentów do wytężonych wysiłków badawczych i wspomagał ich w przezwyciężaniu wszelkich trudności naukowych³².

Na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu wypromował 14 magistrów (por. część 3.1) i 7 doktorów (por. 3.2), a niektórzy z nich są dzisiaj bądź samodzielnymi pracownikami naukowymi, bądź też zajmują eksponowane stanowiska kurialne w nowo powstałych diecezjach. Jego związek z wrocławską katolicką uczelnią zaznaczył się w uczestnictwie w dwóch przewodach habilitacyjnych (por. 3.3) i recenzowaniu pięciu rozpraw doktorskich (por. 3.4) pisanych na PWT we Wrocławiu.

17 marca 1987 r. ks. J. Mandziuk otrzymał propozycję prowadzenia zajęć dydaktycznych na Wydziale Prawa Kanonicznego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, a pod koniec maja tego roku uzyskał od ordynariusza wrocławskiego kard. Gulbinowicza pozwolenie na stałe zatrudnienie w warszawskiej uczelni, co doskonale sprzyjało pracy naukowo-dydaktycznej. Jedyнным warunkiem tej zgody miał być stały kontakt z wrocławską uczelnią i dalsze kontynuowanie działalności dydaktycznej na PWT we Wrocławiu. Otrzymując w czerwcu 1987 r. etat docenta na Wydziale Prawa Kanonicznego ATK w Warszawie z nowym rokiem akademickim 1987/1988 rozpoczął zajęcia dydaktyczne

³¹ Z. MIKOŁAJCZYK, *Kalendarium życia...*, dz. cyt., s. 4.

³² I.M. LEWICKA, *Zaszczepił w nas pasję patrzenia na historię niosącą w sobie dziedzictwo chrześcijańskie*, w: *Nauczycielowi – Uczniowie...*, dz. cyt., s. 149; T. BŁASZCZYK, *Mistrz motywacji*, w: tamże, s. 163.

w warszawskiej ATK, prowadząc dla studentów prawa kanonicznego wykłady z historii prawa powszechnego i partykularnego, a dla studentów teologii z historii Kościoła powszechnego i historii Kościoła w Polsce. W międzyczasie został członkiem zwyczajnym Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego.

Przez wiele lat ks. J. Mandziuk dojeżdżał z Warszawy do Wrocławia, by prowadzić wykłady monograficzne na studium licencjacko-doktoranckim, zajmując się nadal tematyką historii Kościoła na Śląsku i w Polsce.

Ordynariusz wrocławski kard. H. Gulbinowicz doceniał walory intelektualne ks. Mandziuka i jego warsztat naukowy, skoro jemu i dwóm pozostałym wrocławskim historykom Kościoła: ks. prof. K. Doli i ks. prof. J. Swastkowi, zlecił napisanie monografii dziejów Kościoła katolickiego na Śląsku. Efektem tej pracy okazały się trzy oddzielne rozprawy dotyczące historii Kościoła na Śląsku, z czego ks. Dola opracował czasy średniowiecza³³, ks. Swastek opisał rządców archidiecezji wrocławskiej³⁴, a ks. Mandziuk przedstawił potężną monografię zaplanowaną na 12 tomów³⁵. Tom drugi, obejmujący czasy reformacji protestanckiej, reformy katolickiej i kontrreformacji (1520–1742) stał się podstawą do uzyskania tytułu profesora nauk humanistycznych, który otrzymał 2 września 1997 r.

Osiągnięcie 65 roku życia i podjęcie działalności dydaktycznej na Politechnice Rzeszowskiej sprawiło, że ks. prof. J. Mandziuk złożył 25 sierpnia 2006 r. rezygnację z prowadzenia zajęć dydaktycznych na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu. W dalszym ciągu kontynuuje ożywioną działalność naukowo-dydaktyczną w Warszawie i Rzeszowie, a jego związki z Wrocławiem opierają się obecnie na działalności pisarskiej dotyczącej historii Śląska. Tym samym pozostaje wierny tradycji Kościoła wrocławskiego, jaką zaszczerpił w nim bp Wincenty Urban.

3.1. Promotor prac magisterskich pisanych na PWT we Wrocławiu

1. **Chodyniecki Dariusz**, *Książę pułkownik Wilhelm Franciszek Kubsz (1911–1978), pierwszy kapelan Ludowego Wojska Polskiego*.

obrona – 12.12.1988 r.

druk – *Książę pułkownik Franciszek Kubsz – pierwszy kapelan Ludowego Wojska Polskiego*, „Saeculum Christianum” 6 (1992) nr 2, s. 61–122.

³³ Zob. K. DOLA, *Dzieje Kościoła na Śląsku*, cz. 1: *Średniowiecze*, Opole 1996.

³⁴ Zob. J. SWASTEK, *Rządcy archidiecezji wrocławskiej w latach 1945–1995*, Wrocław 1998.

³⁵ Zob. J. MANDZIUK, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, t. 1, cz. 1, Warszawa 2003; t. 1, cz. 2, Warszawa 2004; t. 1, cz. 3, Warszawa 2005; t. 2, Warszawa 1995; t. 3, cz. 1, Warszawa 2007; t. 3, cz. 2, Warszawa 2008; t. 3, cz. 3, Warszawa 2009; t. 5 (tablice chronologiczne), Warszawa 2000.

2. **Dąbrowski Jan**, *Duchowość błogosławionego Rafała Józefa Kalinowskiego przed wstąpieniem do Karmelu w świetle listów i wspomnień.*
obrona – 12.12.1988 r.
3. **Chlastawa Piotr**, *Życie i działalność Józefa Bernarda Bogedaina (1810–1860), biskupa sufragana wrocławskiego.*
obrona – 13.12.1988 r.
4. **Antał Janina**, *Książka patrystyczna w ręku duchowieństwa diecezjalnego na Śląsku w XVII w.*
obrona – 20.02.1989 r.
5. **S. Bronakowska Bernadeta**, *Książka liturgiczna w księgozbiorach śląskiego duchowieństwa diecezjalnego w XVII w.*
obrona – 21.11.1989 r.
6. **Michalewski Mieczysław**, *Sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej w Dąbrownicy k. Jeleniej Góry na tle kultu Obrazu Jasnogórskiego w Polsce i w archidiecezji wrocławskiej.*
obrona – 21.11.1989 r.
7. **S. Baron Róża**, *Zgromadzenie Sióstr Szkołnych de Notre Dame w Polsce w latach 1948–1958.*
obrona – 19.06.1990 r.
8. **Polańska Monika**, *Antoni Erazm Reitlinger, kanonik wrocławskiej kapituły katedralnej (1645–1707) i jego księgozbiór.*
obrona – 05.12.1990 r.
9. **Kołodziej Jadwiga**, *Książka innowiercza w księgozbiorach śląskiego duchowieństwa diecezjalnego w XVI i XVII w.*
obrona – 05.12.1990 r.
10. **Bobula Leszek**, *Sanktuarium Matki Bożej Śnieżnej – Przyczyny Naszej Radości – na Górze Iglicznej w Międzygórzu.*
obrona – 16.06.1992 r.
11. **Fulczyńska Beata**, *Księgozbiór Ignacego Ferdynanda Richtera von Hartenberg (1628–1667), dziekana wrocławskiej kapituły katedralnej.*
obrona – 16.06.1992 r.
12. **Hrehorowicz Jolanta**, *Dzieła biblijno-egzegetyczne w księgozbiorach wyższego duchowieństwa śląskiego w XVII wieku.*
obrona – 23.1994 r.
13. **Nowacka Krystyna**, *Literatura kaznodziejska w księgozbiorach wyższego duchowieństwa śląskiego w XVII wieku.*
obrona – 23.05.1994 r.
14. **Stefania Małgorzata**, *Zakony żeńskie w średniowieczu ze szczególnym uwzględnieniem Śląska.*
obrona – 24.05.2004 r.

3.2. Promotor prac doktorskich pisanych na PWT we Wrocławiu

1. **Lec Zdzisław ks.**, *Biblioteka kolegium oo. Jezuitów w Świdnicy Śląskiej w latach 1629–1776*.
recenzenci: prof. dr hab. Krystyn Matwijowski, Uniwersytet Wrocławski
ks. prof. dr hab. Józef Swastek, PWT Wrocław
obrona – 07.03.1988 r.
druk – *Biblioteka kolegium oo. Jezuitów w Świdnicy w latach 1629–1776*, Wrocław 1987, ss. 249.
2. **Pienio Zdzisław ks.**, *Biblioteka oo. Kapucynów w Prudniku*.
recenzenci: prof. UW r. dr hab. Bogdan Rok
ks. prof. dr hab. Józef Swastek, PWT Wrocław
obrona – 21.05.1991 r.
druk – *Biblioteka oo. Kapucynów w Prudniku*, Wrocław 1990, Mała Poligrafia 8°, ss. 266.
3. **Tokarz Wojciech ks.**, *Pijaństwo w Polsce w czasach saskich i walka z nim duchowieństwa katolickiego*.
recenzenci: prof. dr hab. Jerzy Pietrzak, Uniwersytet Wrocławski
ks. prof. dr hab. Józef Swastek
obrona – 01.12.1992 r.
4. **Chomiak Stanisław ks.**, *Życie sakramentalno-liturgiczne w diecezji wrocławskiej za rządów biskupa Sebastiana Rostocka (1664–1671)*.
recenzenci: prof. dr hab. Krystyn Matwijowski Uniwersytet Wrocławski
ks. prof. dr hab. Józef Swastek PWT Wrocław
obrona – 11.03.1997 r.
5. **Błaszczyk Tomasz ks.**, *Fakultet Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1811–1914. Aspekt historyczno-prawny*.
recenzenci: ks. prof. dr hab. Michał Marian Grzybowski, Akademia Bydgoska
ks. prof. PWT dr hab. Zdzisław Lec, PWT Wrocław
obrona – 29.11.1999 r.
druk – *Fakultet Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1811–1914. Aspekt historyczno-prawny*, Legnica 2001, ss. 300.
6. **Dąbrowski Jan**, *Życie zakonne w ujęciu św. Rafała Kalinowskiego w świetle jego pism*.
recenzenci: ks. prof. dr hab. Stanisław Urbański, UKSW Warszawa
ks. prof. dr hab. Józef Swastek, PWT Wrocław
obrona – 29.11.1999 r.
7. **Pałaszewski Roman OFMConv**, *Bracia Mniejsi Konwentualni w Archidiecezji Wrocławskiej w latach 1945–1972*.
recenzenci: prof. dr hab. Janusz Zbudniewek OSPPE, UKSW Warszawa
ks. prof. PWT dr hab. Władysław Bochnak, PWT Wrocław
obrona – 22.05.2006 r.

3.3. Recenzent rozpraw habilitacyjnych

1. **Lec Zdzisław ks.**, *Działalność jezuitów we Wrocławiu*.
obrona – 1995 r.
2. **Pater Józef ks.**, *Wrocławska kapituła katedralna w XVIII w.*
obrona – 1998 r.

3.4. Recenzent dysertacji doktorskich

1. **Kogut Mieczysław ks.**, *Struktura organizacyjna Kościoła i życie religijne wiernych okręgu milickiego w ramach historycznych*.
promotor – ks. prof. dr hab. Kazimierz Dola
obrona – 1991 r.
2. **Walkowiak Aleksander ks.**, *Biblioteka kolegiacka w Głogowie w okresie średnio-wieczą*.
promotor – ks. prof. dr hab. Józef Swastek
obrona – 1995 r.
3. **Solski Tadeusz ks.**, *Życie i działalność błogosławionego księdza Adolfa Kolpinga (1813–1865)*.
promotor – ks. prof. dr hab. Józef Swastek
obrona – 1998 r.
4. **Kuriański Mieczysław**, *Cywilizacja bizantyjska w ujęciu Feliksa Konecznego (1862–1949). Studium historyczno-teologiczne*.
promotor – ks. prof. dr hab. Józef Swastek
obrona – 2004 r.
5. **Szymanowski Adam**, *Polityka władz komunistycznych wobec Kościoła rzymsko-katolickiego na Dolnym Śląsku w latach 1960–1966*.
promotor – ks. prof. dr hab. Zdzisław Lec
obrona – 2010 r.

4. Ocena dorobku naukowego. Próba charakterystyki

Ksiądz prof. dr hab. Józef Mandziuk ma niezwykle bogaty dorobek naukowy, który obejmuje 1062 pozycji drukowanych. Ta piśmiennicza działalność sugeruje również skalę tematyczną opracowań. Znajdują się tu rozprawy z zakresu bibliotekoznawstwa, biografistyki, historii Kościoła na Śląsku i w Polsce, historii sztuki sakralnej, hagiografii. Nie obcy jest mu dział mariologiczny i bibliograficzny. Zajmuje się także monastycyzmem, dziejami protestantyzmu w Polsce oraz dziejami emigracji polskiej zwłaszcza w Niemczech. Znaleźć też możemy artykuły z zakresu archiwistyki.

Na uwagę zasługuje tematyka śląska. Artykuły naukowe, popularno-naukowe i druki zwarte stanowią imponującą liczbę, bo 354 pozycje. Znajdują się tutaj artykuły dotyczące śląskich duchownych bibliofilów³⁶, między innymi Karola Franciszka Neandera, XVII-wiecznego sufragana wrocławskiego³⁷, czy Henryka Förstera, XIX-wiecznego ordynariusza wrocławskiego³⁸. Ten dział zainteresowań naukowych, który ks. Mandziuk zapożyczył od bpa Wincentego Urbana, ubogacony został wykazem duchownych archidiecezji wrocławskiej, którzy w powojennej rzeczywistości tworzyli polską kulturę w zakresie piśmiennictwa religijnego³⁹. Są to cenne publikacje, ukazujące kulturę umysłową Śląska i Ślązaków na przestrzeni dziejów. Z zagadnień historii szkolnictwa katolickiego na Śląsku na uwagę zasługują przynajmniej dwie erudycyjne rozprawy, które ukazują Śląsk jako wybitny ośrodek kultury katolickiej w czasach protestanckich⁴⁰.

Znacznym działem w twórczości pisarskiej ks. Józefa Mandziuka jest biografistyka, która w całości dorobku naukowego obejmuje 360 pozycji. Większość biografii z bibliografią przedmiotową i podmiotową zamieszczał w *Słowniku polskich teologów katolickich* – powstającym pod redakcją Hieronima Eugeniusza Wyczawskiego OFMObs, Ludwika Grzebieńia, a ostatnio pod swoją własną – oraz w KUL-owskiej *Encyklopedii katolickiej*.

Niezwykle ważną pracą w dorobku naukowym ks. Mandziuka jest *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*. Poszczególne tomy posiadają przejrzysty układ i obejmują działalność biskupów wrocławskich, tak ordynariuszy, jak i sufraganów, dają obraz funkcjonowania wikariatu generalnego i oficjalu wrocławskiego, a także kapitul śląskich. Poruszana jest również kwestia życia, wykształcenia, poglądów duchowieństwa diecezjalnego, a także problemy zgromadzeń zakonnych męskich i żeńskich. W odniesieniu do duszpasterstwa parafialnego przedstawia działalność katechetyczno-kaznodziejską, a także życie liturgiczno-sakramentalne. Nie omija tematyki szkolnictwa katolickiego w poszczególnych okresach dziejów, omawiając także kadre nauczającą, studentów i absolwentów

³⁶ J. MANDZIUK, *Duchowni bibliofile na Śląsku w XVII wieku*, „Śląski Kwartalnik Historyczny «Sobótka»” 42 (1987) nr 2, s. 199–221.

³⁷ J. MANDZIUK, *Karol Franciszek Neander, biskup sufragana wrocławski (1626–1693)*, „Colloquium Salutis” 12 (1980), s. 167–190; tenże, *Zainteresowania bibliofilskie Karola Franciszka Neandera biskupa sufragana wrocławskiego (1626–1693)*, „Roczniki Biblioteczne” 28 (1984), s. 107–151; tenże, *Księgozbiór Karola Franciszka Neandera biskupa sufragana wrocławskiego (1626–1693). Analiza zawartości*, w: *Misericordia et Veritas*, red. J. Mandziuk, J. Pater, Wrocław 1986, s. 179–236.

³⁸ J. MANDZIUK, *Zainteresowania bibliofilskie Henryka II Förstera, biskupa wrocławskiego (1853–1881)*, w: *Kościół na drogach historii. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Doktorowi Tadeuszowi Ślimię*, red. J. Wolczański, Lwów–Kraków 1999, s. 63–83.

³⁹ Zob. J. MANDZIUK, *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945–1992*, Warszawa 1997.

⁴⁰ J. MANDZIUK, *Nysa jako ośrodek kultury w XVI i XVII w.*, „Colloquium Salutis” 8 (1976), s. 73–96; tenże, *Rola Kościoła katolickiego w szerzeniu oświaty na Śląsku do czasów pruskich*, „Colloquium Salutis” 14 (1982), s. 159–173.

znaczących śląskich szkół i wrocławskiego ośrodka akademickiego. W tym wielotomowym opracowaniu na uwagę zasługuje także tematyka relacji władza świecka – Kościół katolicki, która miała wielkie znaczenie dla Kościoła katolickiego na Śląsku i jego funkcjonowania w obszarze ustawodawstwa antykościelnego. Mimo że omawiane dzieło dotyczy Kościoła katolickiego na Śląsku, można w nim także znaleźć przyczynki do historii protestantyzmu na Śląsku, zwłaszcza w odniesieniu do działalności Kościoła śląskiego.

Podsumowując dorobek naukowy ks. prof. dra hab. Józefa Mandziuka, zwłaszcza część odnoszącą się do tematyki Śląska, należy podkreślić, że prezentując rzetelny warsztat naukowy, otwiera nowe pola badawcze, a jego szkice biograficzne śląskich duchownych dają następnym pokoleniom historyków możliwość dalszych syntetycznych opracowań.

Zakończenie

Ksiądz prof. dr hab. Józef Mandziuk należy do grona wybitnych historyków, który drogę naukową rozpoczynał w powojennym wrocławskim środowisku naukowym u boku swego Mistrza, nestora wrocławskich historyków Kościoła, bpa prof. dra hab. Wincentego Urbana. Mimo że związał się z warszawskim ośrodkiem naukowym, to pozostał wierny swojej miłości, jaką jest dla niego historia Kościoła na Śląsku. Ta tematyka jest przedmiotem prac magisterskich, licencjackich i doktorskich, które proponuje ks. Mandziuk swoim studentom. O wierności do historii Śląska i kościoła wrocławskiego świadczą też jego publikacje, które w całym dorobku naukowym zajmują znaczące miejsce. Dopelnieniem działalności naukowo-dydaktycznej jest dzieło życia, czyli *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, jak określa je ks. prof. Mandziuk. Należy mieć nadzieję, że wystarczy mu sił i zdrowia do sfinalizowania tego dzieła, pomnika jego wdzięczności Kościołowi wrocławskiemu, któremu wszystko zawdzięcza.

Die wissenschaftlich-didaktische Tätigkeit von Priester, habilitierter Professor Doktor Józef Mandziuk in Breslauer Kreis

Zusammenfassung

Der Priester Józef Mandziuk gehört zu den hervorragenden Historikern, der sein wissenschaftlichen Weg in den Nachkriegsjahren in dem wissenschaftlichen Kreis von Breslau an seines Meisters Winzenty Urban Seite, angefangen hatte. Trotz, dass er mit dem wissenschaftlichen Kreis in Warszawa verbunden

war, blieb er treu seiner Liebe und schrieb immer noch über der Geschichte der katholischen Kirche in Schlesien. Über Bindung an die Geschichte der katholischen Kirche bezeugen seine Publikationen, die in seinem wissenschaftlichen Schaffen bedeutende Stelle haben. Die Ergänzung seiner wissenschaftlich-didaktischer Tätigkeit ist sein Werk: *Die Geschichte der katholischen Kirche in Schlesien*.

Übersetzt von Aleksandra Kozioł